

Zakaj bi zagovorniki privatizacije morali podpreti njeno ustavitev?

Presoja od primera do primera

Dani Rodrik, profesor družbenih ved na univerzi Princeton, je decembra lani na Project Syndicate objavil članek [Dobra in slaba neenakost](#). V njem je navedel nekaj primerov iz zgodovine, ko je neenakost vodila do zelo različnih posledic – enkrat do rasti, drugič do nazadovanja. Zaključil je s stavkom, ki si ga velja zapomniti: »V ekonomiji obstaja samo ena univerzalna resnica: odvisno je.«

V času instant resnic, instant priročnikov, instant medijev, instant politike in instant rešitev ugotovitve, da obstaja samo ena univerzalna resnica (»odvisno je ...«), neradi sprejemamo. Ker od nas zahtevajo napor. Če namreč ni res, da je vsaka neenakost dobra, ker povečuje motivacijo in rast, če ni res, da je vsako nižanje davkov dobro, ker povečuje investicije, če ni res, da je vsaka privatizacija dobra, ker izboljšuje upravljanje, in če obenem tudi obratne trditve od navedenih ne držijo kar za vse možne primere, potem nam ne preostane drugega, kot da pretehtamo vsako situacijo in vsak primer posebej in se v vsakem od njih znova in znova odločamo, kaj je prav in kaj je koristno. Naporno, kajne?

V Sloveniji si, tako se mi zdi, odločitve olajšujemo z vero v večne resnice še bolj kot drugod po svetu. Preprosto ljubimo ideološke debate, v katerih se izoblikujeta dve jasni stališči, obe utemeljeni s preprostimi argumenti, ki bolj kot na preverjanju dejstev in upoštevanju realnih izkušenj temeljijo na veri v neko veliko (da ne rečem večno) resnico. Argumenti, ki se navajajo v podporo stališčem ene in druge strani, niso izviti iz trte, le popolnoma slepi, da ne rečem sovražni, so do nasprotnih argumentov in primerov, ki niso v skladu z vero in prepričanjem argumentatorja. No, v enem pogledu se ti dve nasprotujoči si strani zmeraj poenotita – v ignoriranju tistih kritičnih glasov, ki se ne želijo opredeliti kar na počez za eno od obeh strani, tistih torej, ki skušajo opozoriti na to, kar je zapisal Dani Rodrik: odvisno je.

Ideološka gorečnost

Razprava o privatizaciji je lep primer takšne ideološke debate. Na eni strani brezrezervni podporniki privatizacije, na drugi brezrezervni podporniki državne (ali pa domače) lastnine, vmes pa nekaj tistih »odvisno je«, ki jih obe strani in mediji v glavnem ignorirajo. Za prve je vztrajanje pri državnem lastništvu znak mentalne zaostalosti, za druge pa je privatizacija le eden od modusov domačih in tujih politekonomskih elit pri kraji državnega premoženja.

Tako trda stališča ene in druge strani si je težko razlagati drugače kot z ideološko gorečnostjo. Primerov, ki bi enim in drugim morali dati misliti, je namreč več kot dovolj. Kako lahko na primer zagovorniki privatizacije trdijo, da je država vedno slab gospodar, in to ob evidentnih primerih dobrega upravljanja državnih podjetij v Nemčiji ali skandinavskih državah? Ali kako lahko spregledajo (če grem v domače okolje) dobre rezultate, ki so jih pred letom 2005 dosegali državni Hit in Luka Koper, Ljubljanska banka pa celo v socialističnih časih? Zakaj se jim ne utrne misel, da je upravljanje bolj kot od vrste lastništva odvisno od kvalitete ljudi, ki podjetja vodijo? In zakaj se jim zdi, da je državno kadrovanje lahko le negativno, če smo – sodeč po rezultatih – očitno imeli v preteklosti primere pametnega kadrovanja? (Argumentov podpornikov privatizacije, da je ta potrebna zaradi zmanjševanja javnega dolga in zavez, ki smo jih dali EU, v tem okviru ne komentiram, ker jih štejem za neresne.)

Če pa grem še na drugo stran, se sprašujem predvsem to, kako lahko brezrezervni podporniki državnega lastništva spregledajo primere slabega upravljanja državnih podjetij in ponavljajoče se neuspešne poskuse, da bi ga izboljšali. Odgovor, da je treba to upravljanje popraviti, je sicer možen, vendar pa bi tisti, ki to pravijo, morali povedati še, kakšne garancije ponujajo, da se bo to res zgodilo. Kot rečeno – pretekli neuspešni poskusi bi tudi pri njih morali pustiti nekaj dvoma, ali je ob takšni politični strukturi, kakršno imamo, to realno pričakovati.

Vsaj trije resni razlogi

Po tem uvodu pa je najbrž že čas, da predstavim svoje stališče do privatizacije. Najprej naj povem, da sem podpisal Mencingerjevo [peticijo](#) proti privatizaciji. Podpisal sem jo, čeprav spadam med Rodrikove »odvisno je« – tiste torej, ki menimo, da je treba vsako privatizacijo državnega podjetja presojati posebej. Konec koncev je tudi Mencingerjev tekst peticije napisan v tej smeri. Ne anatemizira privatizacije kot take, ampak zavrača vladne razloge za potekajoče privatizacije. Podpisal pa sem jo v prvi vrsti zato, ker sta prejšnja in sedanja vlada, prva z odprtjem, druga pa s podporo privatizaciji 15 podjetij – ne da bi znali pojasniti, zakaj je vsako od teh podjetij na seznamu,

in ne da bi opredelili, kakšnim ciljem sledimo z vsako od teh prodaj –, ustvarili situacijo, v kateri so racionalna debata in kvalitetne rešitve tako rekoč nemogoče.

Obstajajo vsaj trije resni razlogi, zakaj je treba ustaviti potekajoče privatizacijske postopke: ker Slovenija nima strategije upravljanja državnih naložb, ker so cene delnic v krizi tako padle, da je vsakršna prodaja v tem trenutku v resnici razprodaja, in ker so izkušnje drugih držav s privatizacijo pod patronatom EU izjemno slabe.

Odsotnost strategije upravljanja državnih naložb pomeni, da Slovenija nima določenih nobenih ciljev, ki jih želi doseči s svojim premoženjem. Vsi pa vemo, da je takrat, ko nimaš določenega nobenega cilja, vsaka pot prava. Slovenija potrebuje sektorske politike in na njihovi osnovi sprejeto strategijo upravljanja državnih naložb, in dokler tega nima, bi morala biti vsaka privatizacija absolutno prepovedana. Ker se je brez nje mogoče o prodajah in neprodajah odločati izključno ideološko. Na podlagi vere, ne pa argumentov.

Drugi razlog za ustavitev so cene delnic. Delnica Telekom, ki je bila leta 2007 vredna skoraj 500 evrov, 2008 pa še 300 evrov, se od leta 2009 ni povzpela prek 175 evrov, delnica Luke Koper (ki za zdaj sicer ni predvidena za prodajo in jo tu navajam le zaradi prikaza dogajanja na trgu) pa je bila l. 2007 vredna 110 evrov, od leta 2009 pa nikoli več kot 30 evrov. Zagovorniki privatizacije sicer lahko vzdikajo, da smo nori, ker nismo leta 2007 prodali, a nam to danes ne pomaga veliko. Enako nori bomo, če prodamo danes.

Tretji razlog je, da privatizacija poteka pod pritiskom EU. Miro Cerar in še prej Alenka Bratušek sta sicer nekajkrat zatrdila, da vse, kar vlada počne, počne zaradi nas in ne zaradi Bruslja, a obenem tudi ves čas poslušamo o zavezah, ki smo jih dali EU. O tem, da je privatizacija prišla k nam iz Bruslja, ne nazadnje ni nobenega dvoma tudi zato, ker je ta del paketa, v katerega so morale privoliti vse države dolžnice, ki so članice EU. Njihove izkušnje s privatizacijami pa so slabe. Prodaje se, zaradi pritiskov, dogajajo v časovni stiski, ponudniki se umikajo, dosežene cene so precej nižje od pričakovanih in pogosto so med kupci, vsaj posredno, domači vplivneži.

Grški in portugalski dokaz

Naj navedem le dva primera: prodaja letališča Ellinikon pri Atenah in portugalske banke BNP. Prvo je bilo na začetku procesa ocenjeno na 1,239 milijarde evrov, ponudnikov je bilo več. Na koncu je ostal le eden, kupil pa je za 915 milijonov evrov z rokom plačila 10 let (preračunana današnja vrednost je 577 milijonov evrov). Kupec je bilo tuje podjetje, v katerem ima več kot 50-odstotni delež Spyro Latsis, eden najbogatejših in najvplivnejših Grkov.

Banko BNP pa je Portugalska morala na podlagi sporazuma s trojko prodati v treh mesecih. Banko je dokapitalizirala država s 600 milijoni evrov, prodana je bila za 60 milijonov. Na začetku je bilo kupcev devet. Tudi tu je na koncu ostal le eden, in sicer banka BIC iz Angole. Njena največja lastnika sta portugalski milijarder Américo Amorim in hči angolskega predsednika Isabela dos Santos. Oba primera preveč spominjata na dogajanje v zvezi s privatizacijo NKBM, kjer se po nepotrebem dodatnem stresnem testu, izvedenem na osnovi čudnih makroekonomskih predpostavk, ponudba za njen nakup skoraj prepolovi, svetovalec pri njeni prodaji pa je obenem delničar pri najbolj verjetnem kupcu.

Čas za racionalni pogovor

Privatizacijo, ki poteka, je iz vseh teh razlogov treba ustaviti. Ko bomo v Sloveniji sprejeli strategijo upravljanja državnih naložb in tako vedeli, kakšnim ciljem s svojim premoženjem ta država sledi, ko bo krize konec ali pa bo jasno, da je zlepa ne bo konec, in zato ni mogoče pričakovati, da bi se cene delnic povrnile na vsaj približno predkrizno raven, in ko se bomo osvobodili pritiska EU in možnosti, da prodajamo v interesu nekoga drugega in ne v lastnem, bo nastopil trenutek, ko se bo možno v tej državi racionalno in odgovorno pogovoriti, kaj prodati in kaj ne. Do takrat pa bo vsaka privatizacija bolj spominjala na »verske vojne« kot na resno odločanje. Da o ribarjenju v kalnem, ki ga tako stanje omogoča, niti ne govorim. In nikar pozabiti – v tem času lahko vlada Mira Cerarja tudi kaj naredi za izboljšanje upravljanja državnih podjetij, ne pa da se malodušno strinja s tem, da tudi njej to ne more uspjeti. Začne lahko npr. s tem, da prekliče v medijih najavljeni strankarski ključ pri imenovanju nadzornikov SDH in da prednost kompetencam.

Za konec pa še odgovor na vprašanje iz naslova: Zakaj bi zagovorniki privatizacije morali podpreti njeno ustavitev? Zato ker se bo privatizacija pod sedanjimi pogoji državljanom tako priskutila, da njihovih argumentov v prid privatizaciji še dolgo nihče ne bo hotel niti poslušati.

Bogdan Biščak